

זכרון עולם

האשה החשובה ודפנת צדקה וחסד מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד ר' **משה שניצר** ז"ל ב"ר מנחם מנדל ז"ל תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב כולל דחסידי סוכטשוב כולל "סנה משה" ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי" חתום סופר 3 תד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

מסכת בבא קמא נ"ט-ס"ה ♦ אהלות ג', ג' - ג', ה'

בס"ד, י"ט טבת תשפ"ד

גליון מס' 1284

♦ שימוש בעוף קפוא כנספת לדולרים

♦ דינם של שטרות הכסף בימינו

♦ עריכת פדיון הבן בשטרות כסף

♦ האם אפשר להחזיר אתרוג גזול לאחר סוכות?

♦ ההבדל בין חמץ גזול לאתרוג גזול

השבוע בגליון

♦ הצבע השחור וסמליו

♦ צביעת אמה על אמה בצבע שחור

♦ הצער האמיתי על חורבן הבית

♦ פתיחת מקור בשבת

♦ האם מותר לאדם להציל את חייו תוך גרימת נזק לרכוש הזולת?

גג העץ של האלמנה

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם

להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

גדול הדור מבקר חולים

תורתנו תורת חיים היא. כל אורח חיינו של היהודי, הנהגותיו עם זולתו ועם בוראו, מקשה אחת הם, המשלימים את תפקידיו בעולם הזה. **הגאון** רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, ידוע היה בכח תורתו, ובד בבד בהתחשבותו הנדיה ברגישותם של בני אדם באשר הם. דמותו מהווה כמגדל אור המתווה לנו את הדרך בה נלך. **על** טיב יחסיו של הגאון זצ"ל עם הסובבים אותו, נוכל ללמוד מהמעשה שלפנינו: היה זה בערב שבת. ירושלים עיר הקודש מירקה את פניה לקראת שבת המלכה. פה ושם נראו יהודים נחפזים למשימות אחרונות בטרם תרד המנוחה אל העולם. החנויות נעולות היו על מסגר ובריה זה מכבר, ובשכונותיה הוותיקות של ירושלים עמלו עקרות הבית המסורות לסלסל את פאות ילדיהן שזה עתה חזרו מהמקווה. **בה** בשעה, על מיטת ברזל, עליה היה פרוס סדין צחור עם סמלו של בית החולים שערי צדק, שכב אחד מיקירי ירושלים שחלה. מטבע הדברים, שגרת בית החולים אינה מופרת לעולם. זה יוצא וזה בא, והרופאים והאחיות סובבים

דף נט/ב הוה סיים מסאני אוכמי

הצבע השחור וסמליו

הגמרא בסוגייתנו מספרת, שאליעזר זעירא שרך את נעליו בשרוכים שחורים לאות אבל על חורבן בית המקדש. חכמים, שראו כי אין מנהגו כדרך כל ישראל, השורכים את מנעליהם בשרוכים לבנים, חשדו בו שהוא יהיר ונזפו בו, אך משראו כי תלמיד חכם לפניהם, הניחוהו לנפשו בידועם, כי אבלותו על חורבן הבית כנה היא.

כידוע, חז"ל תקנו תקנות רבות כאות וזכר לחורבן בית המקדש. הגמרא (בבא בתרא ס/ב) אף אומרת, שלאחר חורבן בית המקדש השני היו שביקשו לאסור אכילת בשר ושתיית יין, אך חכמים לא קיבלו את דעתם, משום שאין הציבור יכול לעמוד בגזירה זו.

צביעת אמה על אמה בצבע שחור: אחת מן התקנות שנועדו לשמר את זכר החורבן מדור לדור, היא שיויר שטח של אמה על אמה בלתי מסוייד כנגד הפתח, וכפי שפוסק השולחן ערוך (או"ח סי' תק"ס סעי' א'): "ומשייר אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד". אלא שנחלקו הדעות, אם די בצביעת שטח זה בצבע שחור. לדעת פוסקים רבים (הלבוש, השל"ה, המג"א, העט"ז והפמ"ג), שיויר אמה על אמה בלא סיד בלבד, היא הדרך הראויה לזכרון החורבן. אולם בעל האליה רבה מביא מדברי בעל האגודה, שדי בצביעת שטח זה בצבע שחור כדי לציין זכר לחורבן. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה או"ח ח"ג סי' פ"ו) כותב, כי "הרבה חסידים ואנשי מעשה נהגו כן" וצבעו בשחור, וכי "ודאי צריך ללמד עליהם זכות".

ללימוד זכות זו מסתייע בעל אגרות משה בדברי סוגייתנו. בה אנו מוצאים את הנהגתו של אליעזר זעירא, שלבש שחורים כאות אבילות על חורבן הבית, למרות היותו תלמיד חכם המצווה להלך בבגדים נאים. הרי לנו ש"סימן אבילות", אינו כיעור הבית או הליכה בבגדים שאינם נאים, אלא אות וסימן המציין את האבלות. לפיכך, אפשר להבין את דעת הפוסקים הסוברים שדי בצביעת אמה על אמה זו בצבע שחור כדי לציין את האבלות, שהרי זכר לחורבן אינו אמור להיות דבר של כיעור אלא סמל לאבילות, והצבע השחור מסמל זאת.

מעניין לציין את קושייתו של האדמו"ר מצאנז זצ"ל, מדוע נזפו חכמים באליעזר זעירא על יהירותו, ופסקו מכך רק לאחר שנודע להם כי תלמיד חכם הוא - כלום, עם הארץ אינו רשאי להתאבל על החורבן?

זעילוי נשמת

ר' **משה איסר פינקלשטיין** ז"ל

ב"ר חיים יוסף יצחק ז"ל

נלב"ע י"ח טבת התשע"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **יהודה לקס** ז"ל

ב"ר שלום ומלכה ז"ל

נלב"ע כ"ב בטבת תשס"א

תנצב"ה

הונצח ע"י זוג מרת **חנה לקס** תחי' - גבעת שמואל וילדיו י. **לקס** - שוהם, נ. **לקס** - יד בנימין, ד. **קליין** מ. **בוקובזה** - גבעת שמואל

זעילוי נשמת

הר"ר **מאיר הירש** ז"ל

ב"ר יהושע צבי ז"ל

נלב"ע כ' בטבת תשס"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת **הירש** שיחיו - ירושלים

לעילוי נשמת

שלמה קרובקה זצ"ל בן ר' יעקב ז"ל

ראש ישיבת אור ישראל וממייסדיה נלב"ע כ"א טבת תשכ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י משפחת **פלטובסקי** ומשפחת **שטרנל** - גבעת שמואל

נר ה' נשמת אדם

הצער האמיתי על חורבן הבית: מבאר האדמו"ר מצאנז זצ"ל בספרו שו"ת דברי יציב (או"ח סי' רל"ח), שעיקר האבלות על חורבן בית המקדש אינה על כך שאיננו יושבים איש תחת גפנו ותחת תאנתו, אלא על ביטול התורה, כדברי הגמרא (חגיגה ה/ב) "כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה". ממילא, רק מי שעוסק בתורה מתאבל בכנות על חורבן הבית, כיון שהוא זה המכיר בהפסד הרוחני העצום שנגרם לעם ישראל מידי יום בעטיו של חורבן בית המקדש.

דף ס/א ליהוי כזורה ורוח מסייעתו

פתיחת מקרר בשבת

הגמרא בסוגייתנו מבארת, שיתכן שאדם יעשה מעשה מסויים, עליו יהיה חייב כמחלל שבת, אך יהיה פטור עליו מדיני נזיקין. כגון, אדם שליבה את האש, אך לולא עזרת הרוח היא לא היתה גדלה ומתעצמת ולא היתה שורפת. אדם זה פטור מדיני נזיקין, הואיל שבמעשהו בלבד אין משום ליבוי האש, אלא **סיוע** לרוח בלבד, ולפיכך, אין מעשה זה אלא גרמא, ובדיני נזיקין אין חייבים על גרמא. לעומת זאת, העושה כן בשבת חייב משום "מבעיר", שכן, בשבת אסרה התורה "**מלאכת מחשבת**".

להבנת מושג זה של "מלאכת מחשבת", נוכל להעזר בדוגמה שמביאה הגמרא, לגבי אדם הזורה חיטים בשבת והרוח מפרידה את הפסולת מן הגרעינים. אדם זה חייב על מלאכה מדאורייתא למרות שהרוח היא זו המפרידה את הפסולת מן הגרעינים. בביאור הדבר מסביר רבינו חננאל (שבת קכ/ב ד"ה אמר רב יהודה), שהואיל ועל ידי פעולותיו מתקיימת מלאכה שהוא **חושב** עליה וחפץ בה, הרי הוא עובר על איסור תורה [עיין ברא"ש בסוגייתנו החולק ומפרש באופן אחר].

מפורסמת היא השאלה ההלכתית, אם בשבת מותר לפתוח את דלת המקרר החשמלי, כאשר המנוע אינו פועל. כידוע, מנוע המקרר מופעל על ידי וסת חום [טרמוסטט], האחראי על הדלקת המנוע ועל כיבוי בהתאם לתנאי הקור והחום השוררים במקרר. לפיכך, מאחר שעם פתיחת דלת המקרר נכנס לתוכו חום הגורם להפעלת המנוע, יש לברר אם בשבת מותר לפתוח את המקרר כאשר המנוע אינו פועל.

בעל חלקת יעקב (שו"ת או"ח סי' ע"ז הכריע, כי בשבת אסור לפתוח את דלת המקרר כאשר מנועו אינו פועל. שכן, הפותח את דלת המקרר, גורם לכניסת אויר חם שיפעיל את המנוע, ובכך, הוא נעשה שותף להפעלת המקרר, ואף שאין הוא מפעילו בעצמו, זוהי "**מלאכת מחשבת**" המוזכרת בסוגייתנו, היינו: שאסור לעשות פעולה מתוך מחשבה ורצון שבעקבותיה תתבצע מלאכה. הואיל וברור לכל שהפותח דלת מקרר מעוניין בהפעלת המנוע בעת כניסת האוויר החם, כדי שמוצרי המזון שבתוכו לא יתקלקלו, לפיכך, בשבת אין לפתוח את דלת המקרר, אלא כאשר המנוע פועל, שאז פתיחת הדלת אינה גורמת להפעלת המנוע.

אולם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י') חולק על כך, ומאריך לבאר מדוע לכתחילה מותר בשבת לפתוח את דלת המקרר גם כאשר המנוע אינו פועל. אחד מטעמיו הוא, שאין לדמות מלאכת "זורה" לפתיחת מקרר. שהרי הזורה ברוח עושה פעולת זריה והרוח בוררת את המוץ מן הגרעינים **בהמשך ישיר** לפעולתו. לעומת זאת, לאחר פתיחת דלת המקרר נדרשות כמה פעולות הגוררות זו את זו כדי להפעיל את המנוע: החום גורם להתפשטות גאז, המנפח את המפוח, שמחבר את הזרם, ואין הוא מופעל באופן מיידי עם פתיחת דלת המקרר. עקב כך, ברור, איפוא, שאין לייחס את הפעלת המנוע לאדם שפתח את דלת המקרר.

לסיום, מן הראוי לציין, כי כדי לצאת מן הספק נוהגים רבים וגם טובים כעצתו של בעל "מנחת יצחק" (ח"ב סי' ט"ז), לחבר את המקרר לשעון שבת. כך, בזמן שהמקרר מנותק לחלוטין מזרם החשמל, אין כל בעיה לפתוח את דלת המקרר, מאחר שהמנוע אינו מסוגל לפעול בשעה שהוא מנותק מן הזרם (עיין עוד בספר שמירת שבת כהלכתה פ"י סעי' י"ב).

דף ס/ב מהו להציל עצמו בממון חבריו

האם מותר לאדם להציל את חייו תוך גרימת נזק לרכוש הזולת?

הגמרא בסוגייתנו מספרת, שהפלשתים, אויביו של דוד המלך, היו מסתתרים בתוך שדות תבואה, ועל כן הוא שאל את חכמי הסנהדרין, אם הוא רשאי להצית את שדות התבואה הללו שהיו שייכים ליהודים. חכמי הסנהדרין השיבו לו, כי אף על פי שאסור לאדם להציל את עצמו בממון חבריו, אך לו מותר לעשות כן, שהרי "מלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו".

לכאורה, מדברי הגמרא משמע, כי הסנהדרין פסקו שאסור לאדם להציל את חייו על ידי גרימת נזק לממון חבריו, אלא עליו למסור את נפשו ובלבד שלא להזיק את ממון חבריו. ואכן, בעל בניין ציון (סי' קס"ז) סובר, כי זוהי דעת רש"י (ד"ה ויצילה) בסוגייתנו. אלא שרבים הם המפרשים התמהים

בין החדרים בחלוקים מעומלנים. ריח ה"צילנט", המתבשל לו אי שם במטבח, אינו אופף את חדרי החולים, ולא זו בלבד שהם נאלצים להתנתק מבתים ולשהות במקום זה, אף אין הם חשים את ניחוחה של שבת המלכה הפורסת את כנפיה על היקום.

החולה שינה את תנוחתו על המיטה, ומזויות עינו חש בהתרששות כלשהי בפתח החדר, שם עמד הגאון רבי שלמה זלמן זצ"ל, בקפוסה מבריקה ובשטריימל של שבת על ראשו, והחל לפסוע לעבר ידידו המאושפז בבית החולים. יודע הוא רבי שלמה זלמן את נפש האדם, ועל כן נפנה ובא לבקר את ידידו דווקא בשעות אלו, בהן החולים מרגישים בודדים ומנותקים מהוויות העולם.

רבי שלמה זלמן ישב עם ידידו ושוחח עמו בניחותא. ואחר שחש כי היטיב את מצב רוחו, נפרד ממנו בחום, תוך שהוא מאחל לו רפואה שלמה ויצא את החדר.

במסדרון נתקל ברבי שלמה זלמן עסקן מבני ירושלים, שהקדיש את ימיו להיטיב עם החולים. "יאמר לי מר", פנה אליו רבי שלמה זלמן, "שמא יודע הנך, אולי יש אדם נוסף שמאושפז כאן ואני מכיר?" "כן", ענה העסקן, "בשמחה רבה אלווה את רבנו אל חדרו".

השניים נפנו אל חדרו של החולה השני, והפתעה נעימה קידמה את פניהם. "היום, היום בבוקר הוא שוחרר" אמרה האחיות, "הוא אמנם חלש עדיין, אבל הרופאים החליטו כי הוא רשאי להשתחרר ולשוב לביתו".

לימים, פגש העסקן את היהודי שהשתחרר בבוקרו של יום שישי, ואמר לו "יודע אתה, אילו היית משתחרר במוצאי שבת, היית זוכה לביקור של רבי שלמה זלמן?" "אתה טועה ידידי", אמר החולה לשעבר, "רק בגלל שהשתחררתי זכיתי לביקורו של הגאון. תאר לך שהוא היה בא לביתי, דופק על הדלת ושב על עקביו אחר שנקישותיו לא היו נענות. ב"ה, שבדיקו בבקרו של אותו יום שרבי שלמה זלמן בא לבקרני נענו הרופאים לבקשתי להשתחרר".

לאחר בירור קצר שעשו השניים, נתגלתה האמת במלא הדרה. ארבעים דקות לפני הדלקת הנרות טרח גאון הדור רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל לבקר יהודי שכבר שוחרר לביתו, כדי לעודדו ולשמחו.

כך היא דרכה של תורה. פעמים רבות מתחיל אדם במצווה, או שהוא חפץ ללמוד תורה והוא מגלה שמחמת סיבה כלשהי לא יוכל לקיים את רצונו

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

"... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א
הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל

להתנסות חינם התקשר עכשיו: 3764*

בצורה ובאופן שהתכוון, והוא חושב לעצמו "אני את שלי עשיתי". אולם, גדולי ישראל, שקיום המצוות הוא חלק מאישיותם, רואים את הדברים באור אחר. "אם התחלתי במצווה אסיימנה".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ס/ב כלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר

מדוע צוחקים הכלבים?

בסוגייתנו מובא כי כאשר מלאך המוות בא לעיר, הכלבים בוכים. ואילו כאשר אליהו הנביא מגיע אל העיר, הכלבים צוחקים.

נשאלת השאלה, מניין להם לכלבים על בואו של מלאך המוות או של אליהו הנביא. וגם אם הם יודעים על כך, מדוע הדבר גורם להם לפרצי בכי וצחוק?

הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל (בסוגייתנו) מבאר זאת בפשטות. כיצד, אליהו הנביא מגיע למקומות יישוב כדי להשתתף כסנדק בבריתות ילדי ישראל. כאשר עורכים ברית מילה, גם מכבדים את המשתתפים בסעודה מכובדת, ממנה גם נהנים הכלבים לאחר מכן, כאשר האשפות עולות על גדותיהן...

לעומת זאת, כאשר מלאך המוות מטיל את חיתתו על העיר, ומגיפות ומחלות גורמות לאנשים להסתגר בבתיהם, איש אינו עורך סעודות מפוארות, האורחים מדיירים את רגליהם והאשפות ריקות גם הן. נמצא, שלעיתים פניהם של הכלבים משמעות כמד למצב רוחם של בני העיר...

על כך, שהרי מדובר בפיקוח נפש, ועל כן הם מבארים שרש"י סובר כדעת בעלי התוספות (ד"ה מהו) והרא"ש בסוגייתנו, שאין כל ספק שאדם רשאי להזיק את ממון חברו כדי להציל את עצמו, ושאלת דוד המלך היתה אם לאחר מכן עליו לשלם לחבירו על הנזק שנגרם על ידו, ועל כך ענו לו חכמי הסנהדרין, שהמזיק חייב לשלם, אך הוא פטור משום היותו מלך.

ואמנם, פסק השולחן ערוך (חו"מ סי' שנט"ט סעי' ד'), שאדם הנמצא בסכנת חיים רשאי להזיק את ממון חברו כדי להציל את עצמו, אך זאת עליו לעשות מתוך ידיעה שמוטלת עליו החובה לפצות את בעל החפץ שניזוק. אולם, המהר"ם שיק (יו"ד שמ"ז שמ"ח) מציין, כי אדם שאין בידו די ממון כדי לשלם עבור נזקיו, רשאי להזיק את ממון חברו למרות ידיעתו שאין באפשרותו לשלם עבור הנזק.

גג העץ של האלמנה: שלהבותיה של דליקת ענק שפרצה בעיר מטרסדורף ביום י"ח באדר ב' ה'תקס"ב, כילו בתי עץ רבים של היהודים. פרנסי הקהילה חששו, שגם בית הכנסת יעלה באש על ספרי התורה שבו, על כן הורו לשבור ולהסיר את גג ביתה של אלמנה שהתגוררה בסמיכות לבית הכנסת, כדי ליצור חיץ בין האש לבית הכנסת.

כאשר נרגעו הרוחות הורה החתם סופר (שו"ת ח"ב יו"ד סי' רל"ט) לגבאי הקהילה לשלם לאלמנה את דמי הנזק שנגרם לה, שהרי אפילו אדם המציל את **נפשו** בממון חברו, חייב לפצותו על הנזק שנגרם לו. בדבריו הוא הוסיף, כי אין לטעון כלפיה שממילא היה ביתה נאכל בשריפה הגדולה, כיון שבאותה שעה בה הוסר גג ביתה, לא היתה כל וודאות שהאש אכן תאחוז בביתה. בנוסף לכך, יתכן שהיו מתקיימים בה דברי אב"י (סוכה נ/ב) "טוב לצדיק - טוב לשכנו", ושכנותה לבית הכנסת היתה מצילה את ביתה.

דף סב/א ההוא גברא דבטש בכספתא דחבריה

שימוש בעוף קפוא ככספת לדולרים

מעשה ביהודי שעמד לעזוב את הארץ לתקופה מסוימת. לפני נסיעתו הוא מסר את מפתחות דירתו לידי שכנו ההגון והמסור, תוך שהוא מבקש ממנו כי יואיל מידי פעם להכנס אל ביתו כדי לוודא שהכל כשורה. לאחר מספר ימים הבחין השכן שהמקרה פועל, וברצותו לחסוך בהוצאות החשמל של בעל הדירה הוא וידא כי אין בתוכו מוצרים הדורשים קירור, וניתק אותו מזרם החשמל. עברו מספר ימים, והשכן שנכנס שנית לדירה הבחין שסרחון אדיר פשה בה. סריקה קלה העלתה שהמקרה לא היה ריק לגמרי. עוף קפוא שהיה מונח במקפיא, הפשיר והפיץ את ריחו הדוחה. בלא אומר ודברים נטל השכן את העוף והשליכו לאשפה. כאשר בעל הבית חזר מנסיעתו, לפני כל עיסוק אחר הוא ניגש אל המקרה, פתח את המקפיא, ומשנוכח שהעוף הקפוא איננו הוא פתח בזעקות שבר. התברר שבעל הדירה הטמין רבבות דולרים בתוך העוף הקפוא... המעשה המעניין הזה הוליד שאלות הלכתיות רבות, אשר העיקריות שבהן, כפי שמבאר הגאון רבי יעקב ישעיה בלוי זצ"ל (פתחי חושן פ"י סעי' ל"ט ס"ק פ"ט) נוגעות ישירות לסוגייתנו, כלהלן.

סוגייתנו עוסקת בשתי הלכות שבהן אדם פטור מתשלום נזק לחבירו, משום שהוא לא ידע את ערכו של החפץ שניזוק בעטיו:

א. אדם שקיבל על עצמו שמירה על דינר, והמפקיד אמר לו שהדינר עשוי כסף בעוד שלמעשה הדינר היה עשוי זהב, אין השומר חייב בדיני שמירה, אלא כשווי של דינר כסף, שהרי הוא לא קיבל על עצמו שמירה על דינר זהב.

ב. הגמרא מספרת על אדם שהזיק כלי של חברו. בעל הכלי שתבע את המזיק, טען כי בתוך הכלי גם היו חפצים יקרים, ולפיכך על המזיק לשלם לו את ערכם. אך רב אשי הסתפק אם המזיק חייב בכך, מאחר שהוא כלל לא העלה על דעתו שבתוך הכלי גם היו חפצים יקרים, ושלא דין מזיק זה כדין אדם ישן שהניחו לידו כלים שהוזקו על ידו בשנתו, שהוא פטור עליהם, מאחר שהוא אנוס לחלוטין בגורמו נזק זה [זו דעת תוספות ד"ה ומי, הרא"ש, הרמב"ן ועוד. ועיין ברשב"א שחולק]. להלכה פוסק הרמ"א (חו"מ סי' שפ"ח סעי' א' ע"י ש"ך שם סעי' ד') שהמזיק פטור.

עתה, כאשר נבחן את המקרה של העוף הקפוא ניווכח, שהשכן טוב הלב **פטור מכל תשלום שהוא**. שהרי אין לטעון כלפיו שהוא קיבל על עצמו שמירה על הדירה ובכלל זה על רבבות הדולרים שהיו בעוף הקפוא, מאחר ששומר אינו חייב בדיני שמירה אלא על חפצים שקיבל על עצמו לשמור, והואיל ושכן זה לא ידע על קיום רבבות הדולרים, הוא גם **לא קיבל על עצמו** לשמור עליהם.

בנוסף לכך, גם אי אפשר לטעון כלפיו, שבלא כל קשר לחיובי השמירה שלו, יש לחייבו מדין מזיק בידיים, על כך שבמו ידיו תפס את העוף המצחין על רבבות הדולרים שבתוכו והשליכם לאשפה, מכיון שאדם שהזיק חפץ מסויים ולא העלה על דעתו שיש בתוכו דברים יקרים, פטור מתשלום.

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו. בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות וחוזים בסיפוק רוחני עצום!

דף סב/ב יצאו שטרות... שאין גופן ממון

דינים של שטרות הכסף בימינו

הגמרא בסוגייתנו דורשת מן הפסוק (שמות כב/ח): "על כל דבר פשע", כי תשלומי כפל מושגים על גנב רק כאשר החפץ הגנוב הינו בעל ערך עצמי, כגון: כוס, ספסל או כל חפץ אחר, שערכו נובע מחמת עצמותו של החפץ. אולם הגנוב שטר חוב פטור מתשלומי כפל, מאחר ששטר חוב אינו חפץ בעל ערך עצמי, אלא כל מהותו היא כאמצעי לגביית חוב (רש"י ד"ה אין גופן ורש"י בשבועות לז/ב ד"ה מיעט שטרות). הואיל ושטר חוב נטול ערך עצמי, גם נאמר בגמרא (בכורות נא/א), שאדם אינו רשאי להעניק לכהן שטר חוב תמורת פדיון בנו, שהרי על האב לתת לכהן **כסף או שווה כסף**, ושטר חוב אינו בכלל הגדרה זו.

עריכת פדיון הבן בשטרות כסף: בתקופות קדומות שווי המטבע ביטא את ערכה האמיתי של המתכת ממנה היתה עשויה המטבע. בתקופות מאוחרות יותר החל השימוש במטבעות ובשטרות נטולי ערך עצמי, שהשלטונות קבעו שהם מייצגים סכום מסוים המצוי במרתפי אוצר המדינה. ויש, איפוא, לדון האם הגדרתם של שטרות כסף אלו היא כשטר חוב נטול ערך עצמי. לשאלה זו השלכה לגבי הגנוב שטרות כסף, האם הוא פטור מן הכפל, וכן אם אפשר לקיים את מצוות פדיון הבן בשטרות אלו.

פוסקים רבים, בהם הגאון רבי יצחק אלחנן (שו"ת עין יצחק ח"א יו"ד ס' ל') והחזון איש (יו"ד הלכות ריבית ס' ע"ב אות י'), סוברים, כי אין כל דמיון בין שטרות חוב לשטרות כסף. שכן, דווקא לשטרות חוב, שמהותם הוא אמצעי לגביית תשלום, אין מתייחסים כחפץ בעל ערך עצמי. אולם לשטרות כסף, המהווים אמצעי תשלום ואפשר לרכוש תמורתם עולם ומלואו, יש להתייחס כאל חפצים בעלי ערך עצמי, שהרי ייעודם הוא לשמש כמטבע עובר לסוחר. לפיכך, הגנוב שטרות כסף מתחייב בתשלומי כפל, ואדם רשאי לפדות את בנו בשטרות אלו.

לעומתם, סובר החתם סופר (שו"ת חו"מ סי' קפ"ז, יו"ד סי' קל"ד), כי אמנם, יש להתייחס אל שטרות כסף כאל חפץ בעל ערך עצמי, אך כל זאת בדברים שבין אדם לחבירו בלבד, כגון: תשלום כפל על גניבת שטרות כסף, וכדומה. אולם, אין האב רשאי לקיים מצוות פדיון הבן בשטרות כסף, שהרי פדיון הבן הוא מעשה מצווה, והתורה מצווה לתת לכהן "כסף", ואין אנו יכולים לכוונת את שטרות הכסף של ימינו כ"כסף". כלומר: אף על פי שאפשר להגדיר שטר כסף כחפץ בעל ערך עצמי, עדיין אין הדבר מעניק לו שם של "כסף".

דף סו/א גזל חמץ ועבר עליו הפסח

האם אפשר להחזיר אתרוג גזול לאחר סוכות?

לכאורה, לפי האמור, גם הגזול אתרוג מהודר מחבירו בערב חג הסוכות, רשאי להחזירו לבעליו לאחר החג ולומר לו "הרי שלך לפניך", למרות שכעת ערכו של האתרוג ירד פלאים, שהרי ההיזק אינו ניכר, ואם כן אין הבעלים רשאי לתבעו לשלם את שווי הגבוה של האתרוג כפי שהיה בערב החג. אולם הפוסקים נחלקו בהלכה זו.

לדעת הפרי מגדים (או"ח סי' תרנ"ו במשבצות הזהב ס"ק א'), אכן, כפי שהגזול חמץ ומחזירו לאחר הפסח, הרי הוא נפטר בכך מדין גזילה, מאחר שבפיו טענת "הרי שלך לפניך". כך גם הדין לגבי אתרוג, שאפשר להשיבו לאחר חג הסוכות [עיי"ש שנשאר בצ"ע שמא צריך לשלם מדינת דגרימי].

ההבדל בין חמץ גזול לאתרוג גזול: אולם הפתחי תשובה (חו"מ סי' שס"ג ס"ק א') כתב, שיש החולקים על כך וסוברים ששני המקרים אינם דומים זה לזה. שכן, כאשר נתבונן, נבחין בהבדל יסודי בין חמץ שעבר עליו הפסח לאתרוג שעבר עליו חג הסוכות. שהרי החמץ שעבר עליו הפסח אינו שונה במראהו מכל חמץ אחר שנאפה לאחר הפסח ומותר בהנאה, ובאמת "אין ניכר" עליו שהוא אסור בהנאה. על כן הגנב רשאי לטעון כי איסור ההנאה מן החמץ הוא "היזק שאינו ניכר", ומותר לו להניח את החמץ לפני בעליו ולומר לו "הרי שלך לפניך". שונים הם פני הדברים לגבי אתרוג, שהרי הכל יודעים שלאחר חג הסוכות שווי של האתרוג הוא אפסי, ועל כן הנזק נחשב כניכר ומוחשי ואין הגנב רשאי לטעון שהעובדה שאין שימוש באתרוג לשם מצווה היא "היזק שאינו ניכר" [עיי"ן בפת"ש שכתב, שניידן זה תלוי במחלוקת ראשונים].

דף סב/ב ומדת תשלומי ארבעה וחמישה
תשלומי ארבעה וחמישה על עגל זהב
בסוגייתנו מובא, שהגנוב שור או שה, נקנס להשיב לבעלים פי ארבעה או חמישה משווי הגניבה. במדרש (שמות רבה וילנא פרשה ל') אנו מוצאים תשלום שונה לחלוטין. המדרש מספר: "אמרו ישראל להקב"ה. לפי ששור גנבנו ועשינו עגל, לפיכך, ה' בקר שילמנו תחתיו שמתו תחתיו אבותינו במדבר". המהר"ל דיסקין זצ"ל עומד על מדרש פליאה זה, מה כוונת המדרש באומרו שאבותינו שילמו תשלומי ארבעה וחמישה על חטא העגל, בכך שמתו במדבר? ומבאר באופן נפלא בספרו על התורה (דף ק"י): כידוע, בני ישראל שהלכו במדבר, תרמו פעמיים מחצית השקל, לבניין המשכן ולקרבת הצבור (עיי"ן שו"ת שו"ת לטו). יוצא איפוא, שבני ישראל שמו שש מאות ריבוא נפש, נתנו שש מאות אלף שקלים. והנה, בחטא העגל השתתפו שלשת אלפים איש (שמות לב). עבור חטאם, על שניצלו את ממונו של הקב"ה לעשיית עבירה חמורה מעין זו, היה עליהם לשלם פי חמישה מערך עצמם. ערכו של אדם מגיל עשרים עד גיל חמישים, הוא חמישים שקל כמבואר בפרשת ערכין. אם כן, לצורך כפרתם היה צורך בסכום של שבע מאות וחמישים אלף שקל, שהוא הסכום של פי חמישה מערכם. ולפי שכאמור לא שילמו בני ישראל אלא שש מאות אלף שקלים, שהם ארבעה תשלומים, אך התשלום החמישי נמצא חסר. על כך אומר המדרש, ששלשת האלפים איש שהרג משה לאחר חטא העגל היו עבור אותו תשלום, שהרי 3000 כפול 50 = 150,000. וזוהי כוונתו "ה' בקר שילמנו שמתו אבותינו במדבר".

דף סה/א כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא
בין חלומו של רב לחלומו של הקיסר
פעמים רבות, כך גם בסוגייתנו, כאשר רב ששת רוצה לערער על דבריו של רב הוא מקדים ומתבטא במילים "כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא". דהיינו: דברי רב אלו נאמרו בשנתו ותוך כדי חלומו. **דבריו אלו** של רב ששת טעונים הבנה, שהרי אף אם רב חלם על כך בחלום הלילה, הרי יש לכך חשיבות רבה, ומדוע רב ששת השתמש בעובדה זו כדי לערער את דבריו?
שמענו לכאן זאת באופן נפלא: בגמרא במסכת ברכות (נד/א) נאמר, כי אין מראין לו לאדם בחלומו אלא ממה שהרהר במשך היום שחלף. כלומר, מחשבותיו והרהוריו של האדם במשך היום, נשנים בחלומו. כן מספרת הגמרא שכאשר הקיסר דרש מרבי יהושע בן חנינא שידוע לו על מה הוא יחלום בלילה, צפה עבורו רבי יהושע חלום ביעותים, ואכן, לאחר שהמלך חשב במשך כל היום על החלום הנורא, הוא אכן חלם עליו.
עתה, ניתן להבין את כוונת רב ששת, שאמר, כי אם רב חלם על כך בלילה, ככל הנראה הוא גם חשב על כך ביום. ואם בכל זאת הוא לא הורה הלכה זו בבית המדרש, כאשר היא חלפה בראשו, אות הוא שהוא עצמו עדיין לא החליט כן להלכה, ועל כן מותר להקשות על כך...

לעילוי נשמת

מרת **שושנה ברגר** ע"ה

ב"ר אברהם שיוביץ ז"ל נלב"ע י"ט בטבת תשע"א

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת **לוסטג**, **קוק וקרמל** הי"ו

לעילוי נשמת

הרבנית **מאשה מרקוביץ** ע"ה

בת ר' נחום יואל הלוי ז"ל נלב"ע י"ט בטבת תשל"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י בנה ידידנו
הר"ר **צבי מרקוביץ** ומשפ' שיחי

לעילוי נשמת

הר"ר **מנשה וסרצוג** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ"ב בטבת תשל"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי צבי שיף** ז"ל

ב"ר יששכר דב ז"ל נלב"ע כ"א בטבת תשנ"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו